

Hajdúszoboszló Város Helyi Fenntartható Fejlődési Terve (Local Agenda 21)

kivonat

1. -2. rész Bevezetés Fejlesztéspolitikai keretek

(Az adatgyűjtés lezárva: 2010. szeptember 1.)

A TANULMÁNY KIDOLGOZÁSÁBAN RÉSZTVEVŐ SZAKÉRTŐK:
Barabás Eszter, Dobos Károly, Kézy Béla, Róka László

SZAKÉRTŐK HAJDÚSZOBOSZLÓ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA RÉSZÉRŐL:
Hargitai Katalin, Dr. Vincze Ferenc

2010. SZEPTEMBER 21.

1. Bevezetés

1.1. A munka háttere

Hajdúszoboszló városa a település fenntartható fejlődésének biztosítására az ENSZ és az EU által is ajánlott helyi fenntartható fejlődési terv (LA 21) kidolgozása mellett döntött. A város célja a terv megalkotásával nem egy teljesen új stratégiai dokumentum kialakítása volt, hanem a meglévő, **kiforrott településfejlesztési célrendszer fenntarthatósági szemléletben történő értelmezésének elősegítése**. A célok dokumentumban alkalmazott csoportosításával és a javasolt intézkedésekkel biztosítható, hogy a célok megvalósításához kötődő fejlesztések során a fenntarthatósági követelmények maximális figyelembe vételre kerüljenek.

Az LA21 kidolgozásához kötődő szakmai feladatokat a Hajdúszoboszló Város Önkormányzatának megbízásából a MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda végezte, szorosan együttműködve az önkormányzat szakértőivel. Itt fejezzük ki külön köszönetünket Hargitai Katalinnak, aki szakmai tanácsaival valamint hatékony közvetítő tevékenységével jelentősen hozzájárult a terv sikeres elkészítéséhez, valamint Dr. Vincze Ferenc címzetes főjegyző Úrnak a hasznos tanácsaiért és értékes információiért.

1.2. A szakértői munka folyamata

A helyi fenntartható fejlődési terv kidolgozását megelőzte egy átfogó, kutatásra és dokumentumelemzésre épülő **helyzetfeltárás**, melynek során a szakértők a település jelenlegi helyzetét adottságait, fenntarthatósági problémáit és lehetséges kitörési pontjait vizsgálták. A helyzetfeltárás elkészítése statisztikai adatok, a településről elérhető fejlesztési dokumentumok elemzése, szakértőkkel történt egyeztetések alapján történt. Az elkészült helyzetfeltárás alkalmas volt arra, hogy a benne foglalt információk alapján meghatározhatóak legyenek azok a következtetések, amelyek megalapozták a fenntartható fejlődési terv összeállítását. Ezt követően helyi szakértők közreműködésével meghatározásra került a helyi fenntartható fejlődés komplex célrendszere, illetőleg a célrendszer elérése érdekében megvalósítani javasolt stratégia. A kijelölt célkitűzések és a javasolt fejlesztési stratégia az önkormányzat szakértői által jóváhagyott fejlesztési részcélokat tartalmazza, valamint meghatározza az ezek keretében végrehajtandó beavatkozásokat.

1.3. A kidolgozás módszertana

1.3.1. A tervezést meghatározó általános alapelvek

A koncepció kidolgozásakor építettünk az ENSZ, az EU és a kialakuló fenntartható fejlődési politikában **széles körben elfogadott általános alapelvekre**. Ezen alapelvek szem előtt tartása a programozás további szakaszaiban, valamint a program megvalósítása során elengedhetetlen. Ezek az alapelvek az alábbiak:

Nyilvánosság elve A nyilvánosság elvének alkalmazása azt célozza, hogy minél nagyobb mértékű legyen a helyi erőforrások bevonása és a társadalmi támogatottság. Ezen alapelv szerint a tervezés és a programmegvalósítás során egyaránt biztosítani kell az átláthatóságot: csakis ezen keresztül érhet el, hogy a helyi társadalom azonosuljon a megfogalmazott célokkal és törekvésekkel.

Tartamosság elve. Az elv alkalmazása azt jelenti, hogy fejlesztésekhez szükséges erőforrások felhasználásakor figyelembe kell venni a környezet eltartóképességének korlátait; hogy megőrizzük a jövőbeli fejlődéshez szükséges forrásokat.

Integráció elve. A helyi politikák, programok, stratégiák kidolgozása, értékelése és végrehajtása során a gazdasági, a szociális és a környezeti szempontokat, azok összefüggéseit is egyaránt figyelembe kell venni annak érdekében, hogy azok kölcsönösen erősítsék egymást.

Helyi erőforrások hasznosításának elve. Törekedni kell a város közösségének szükségleteinek helyi szinten, helyi erőforrásokból történő kielégítésére. Ez egyaránt jelenti a helyi természeti adottságok, erőforrások megőrzését; a helyi kulturális közeg egyediségének megőrzését és a kulturális örökség megóvását valamint a helyi gazdaság fenntartható fejlesztését.

Elővigyázatosság elve. Ez a megközelítés azt jelenti, hogy ha súlyos vagy visszafordíthatatlan kár okozásának lehetősége merül fel egy fejlesztés során, a tudományos bizonyosság hiánya nem használható a megelőző intézkedések elhalasztására. A beruházásokat ennek az elővigyázatossági elvnek a figyelembevételével kell tervezni és végrehajtani.

1.3.2. A tervezés során alkalmazott módszerek

Figyelembe véve, hogy az LA21 idősíkja 20 év, a helyzetelemzés keretén belül elengedhetetlen volt a város jövőbeni fenntartható fejlődését **meghatározó tényezők tematikus feltárása**. A helyzetfeltárás és az ebből levonható következtetések megalapozásához a következő módszereket alkalmaztunk:

A fejlesztési időtáv meghatározása. A helyi fenntartható fejlődési tervek világszerte hosszútávúak, legalább 20 évre szólnak. Ez az időtáv biztosítja a politikai ciklusokon átívelő időhorizontot, valamint lehetőséget ad a hosszútávú, reális helyi környezeti és társadalmi érdekek tartós érvényesítésére.

Tervelemzések, dokumentumelemzések. A hatályos nemzetközi, országos, regionális, megyei és települési koncepciók, tervek elemzéséből a fenntarthatóságra vonatkozó tervelemeket emeltük ki, megvizsgáltuk ezek kapcsolódásait, koherenciáját. Ilyeneknek tekintettük az alábbi hatályos, vagy a tervezési sajátosságok miatt egyeztetés alatt álló, valamint munkaanyag szintű állapotban lévő dokumentumokat:

- Nemzetközi szinten
 - A Stockholmi Nyilatkozat, 1972
 - Közös Jövőnk, 1987 (Brundtland-jelentés)
 - Feladatok a 21. századra-Agenda-21, 1992, Rio de Janeiro
 - A Fenntartható Fejlődés Világkonferencia – 2002, Johannesburg
 - Agenda 21 az utazásról és turizmusról - a környezetvédelmileg fenntartható fejlesztés felé - 1995
 - A Lisszaboni Stratégia
 - Az EU Fenntartható Fejlődési Stratégiája (a Göteborgi stratégia), 2001 és 2006
- Országos szinten
 - A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia
 - Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013

- Új Magyarország Fejlesztési Terv
- Regionális szinten
 - Az Észak-alföldi régió Stratégiai Programja 2007-2013
- Megyei szinten
 - Hajdú-Bihar Megye Területfejlesztési Konceptiója és Stratégiai Programja, 2006.
- Települési szinten
 - Hajdúszoboszló Településfejlesztési Konceptiója
 - Hajdúszoboszló Integrált Városfejlesztési Stratégiája

Építés Hajdúszoboszló meglévő területfejlesztési dokumentumaira. A tervezés során a jelenlegi helyzetfeltárásban a magasabb szintű tervezési keretek tükrében kiemelt hangsúllyal került vizsgálatra a korábbi Területfejlesztési Konceptió és az Integrált Városfejlesztési Stratégia, valamint az azokban szereplő stratégiai cél és prioritás rendszerek. Az új fejlesztési célrendszer és prioritások meghatározása során nem merőben új stratégiai irányvonalak kijelölése a cél, hanem a korábbi célrendszer fenntartathatósági szempontok szerinti felülvizsgálata az újonnan jelentkező fejlesztési szükségletek figyelembe vételével. Ezeknek az ismereteknek a birtokában kerül sor a helyi fenntartható fejlődési terv elkészítésére.

Primer és szekunder információk összhangja. A szakértői munka során a hiteles, primer és szekunder információforrások kiegyensúlyozott használatára törekedtünk. Egyaránt támaszkodtunk tehát statisztikai adatokra, korábbi fejlesztési dokumentumokra, ugyanakkor a szakértőkkel folytatott személyes interjúk és szakmai fókuszcsoportok keretében zajló primer információgyűjtés is fontos elemei voltak a tervezésnek.

Gyakorlatorientált megközelítés. Az elkészült tervezési dokumentumnak tükröznie kell, hogy a fejlesztési elképzelések és a hozzájuk később rendelhető projektek nemcsak elméleti síkon mozognak, hanem a gyakorlatban is megvalósíthatók, illeszthetők az EU Strukturális Alapjainak későbbi felhasználási feltételeihez is, ezáltal alkalmasak a támogatások lehívására.

1.4. A fenntartható fejlődés fogalma

1984-ben az ENSZ megalapította a Környezet és Fejlődés Világbizottságát, melynek vezetésére az akkori norvég miniszterelnök asszonyt, Gro Harlem Brundtlandet kérték fel. A 22 tagú Bizottság célja az ENSZ második környezetvédelmi világkonferenciájának előkészítése volt. 1987-ben a Bizottság Közös Jövők címen közétette az azóta híressé vált Brundtland-jelentést, melyben először jelent meg a fenntartható fejlődés fogalma:

"a fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket".

A fenntartható fejlődés három alappilléren nyugszik: a szociális, a gazdasági és a környezeti fenntarthatóságon. Az ENSZ és más nemzetközi szervezetek álláspontja szerint ezeket a tényezőket és a köztük lévő kölcsönhatásokat figyelembe kell venni a különböző fejlesztési stratégiák, programok kidolgozása során, illetve a konkrét intézkedésekben, cselekvésekben. A fenntartható fejlődés, mint általános stratégiai cél bekerült a nemzetközi konferenciák, szervezetek dokumentumaiba és a nemzeti kormányok cselekvési programjaiba.

1.5. A fenntartható fejlődés alapelvei

A fenntartható fejlődés alapelveinek kidolgozására az ENSZ nemzetközi konferenciáin (Rio de Janeiro, New York, Kyoto, Johannesburg) került sor a világ országainak és a különböző nemzetközi szervezetek, különösen az EU közreműködésével. Az alábbi alapelveket az Unió is áttemelte saját jogi szabályozásába és kötelezővé tett alkalmazásukat tagállami szinten is:

- *A holisztikus megközelítés elve.* A helyi környezetet, annak változásait meghatározó minden tényezőt (társadalmi, gazdasági, környezeti) egymással összefüggésben kell vizsgálni, mivel a különböző alrendszerek egymással lazább-szorosabb kölcsönhatásban állnak. Bármilyen beavatkozás hatással lehet az egymástól távoli rendszerekre is. A helyi kihívásokra adandó válaszokhoz szükséges a tágabb környezet és a globális trendek ismerete és olyan beavatkozások végrehajtása, amelyek hozzájárulnak a fenntartható fejlődés átfogó céljának, a környezetileg is hosszútávon fenntartható társadalmi és gazdasági fejlődéshez.
- *A nemzedéken belüli és nemzedékek közötti szolidaritás elve.* A jelen nemzedékek gazdasági, társadalmi fejlődési igényeit, környezeti szükségleteit úgy kell kielégíteni, hogy ne veszélyeztessük a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék saját szükségleteiket. Ehhez hosszútávú fejlesztési stratégiák kidolgozása és végrehajtása szükséges, melyekben messzemenőig figyelembe veszik a környezet adat lehetőségeit és korlátokat.
- *Társadalmi igazságosság elve.* El kell ismerni mindenki jogát a méltó életfeltételekhez, mindenki számára biztosítani kell az alapvető emberi jogokat. Mindenki azonos eséllyel szerezhessen meg azokat az ismereteket, tudást és készségeket, amelyek birtokában a társadalom teljes értékű tagjává válhat.
- *Tartamosság elve.* Az erőforrások tartamos kezelésének gyakorlata figyelembe veszi a környezet eltartóképességének korlátait; az erőforrások körültekintő és takarékos használata által megőrzi a jövőbeli fejlődéshez szükséges forrásokat. A biológiai sokféleség is természeti erőforrás, védelmét kiemelten fontos.
- *Integráció elve.* A szakpolitikák, tervek, programok, stratégiák kidolgozása, értékelése és végrehajtása során a gazdasági, a szociális és a környezeti szempontokat, azok összefüggéseit is egyaránt figyelembe kell venni annak érdekében, hogy azok kölcsönösen erősítsék egymást. A helyi, regionális és nemzeti szintű tevékenységeket gazdasági, szociális és környezeti szempontok alapján szintén össze kell hangolni.
- *Helyi erőforrások hasznosításának elve.* Törekedni kell a közösségek szükségleteinek helyi szinten, helyi erőforrásokból történő kielégítésére. Ez egyaránt jelenti a helyi természeti adottságok, erőforrások megőrzését; a helyi kulturális közeg egyediségének megőrzését és a kulturális örökség megóvását valamint a helyi gazdaság fenntartható fejlesztését.
- *Társadalmi részvétel elve.* A társadalom minden tagja számára biztosítani kell a bekapcsolódási lehetőséget a társadalmi-gazdasági közéletbe, a döntéshozatali folyamatokba. A környezetre vonatkozó minden információt nyilvánosságra kell hozni. Javítani kell a fenntartható fejlődéssel, annak társadalmi-gazdasági és környezeti vonatkozásaival, a fenntarthatóbb megoldásokkal kapcsolatos tájékozottságot.
- *Társadalmi felelősségvállalás elve:* A fenntartható fejlődés, a magasabb életminőség elérése érdekében csökkenteni kell, illetve meg kell szüntetni a termelés és a fogyasztás nem fenntartható módjait. Ehhez tudatosítani kell a társadalom tagjaiban a fogyasztói magatartás terén az egyéni cselekvések felelősséget a fenntartható

fejlődésért és a helyi közösségek, családok jövőjéért. Erősíteni kell a vállalkozások társadalmi és környezeti felelősségvállalását, a magán- és a közszféra közötti együttműködést.

- *Elővigyázatosság és megelőzés elve.* Az elővigyázatos megközelítés azt jelenti, hogy ha súlyos vagy visszafordíthatatlan kár lehetősége merül fel, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható fel indokként a környezetromlást vagy az emberi egészség veszélyeztetését megakadályozó, hatékony intézkedések elhalasztására. Az emberi tevékenységeket ennek az elővigyázatossági elvnek a figyelembevételével kell tervezni és végrehajtani, illetve meg kell előzni, – s ahol ez nem lehetséges – mérsékelni kell a környezeti rendszereket és az emberi egészséget veszélyeztető környezetkárosító, környezetszennyező tevékenységeket, illetve lehetőség szerint helyreállítani a károkat.
- *A szennyező fizet elv.* A termékek, szolgáltatások árainak tükrözniük kell a fogyasztással és termeléssel kapcsolatos tevékenységek, illetve hatásaik valós költségeit a társadalom számára, beleértve a természeti erőforrások használatának költségeit. A környezetkárosító, környezetszennyező tevékenységet folytatóknak meg kell téríteniük az emberi egészségben vagy a környezetben okozott károkat.

2. A helyi fenntartható fejlődési terv fejlesztéspolitikai keretei, meghatározó dokumentumai

2.1. A Stockholmi Nyilatkozat, 1972

Az emberi környezet megóvásával foglalkozó első világméretű program kidolgozására 1972-ben került sor Stockholmban, az ENSZ I. Környezeti Világkonferenciáján, melyet a világszervezet a Római Klub első jelentéseire reagálva hívott össze. A konferencián a résztvevők első alkalommal fogadtak el nyilatkozatot a környezetvédelem mai napig érvényes alapelveiről és feladatairól.

Az együttműködés irányítására, a nemzetközi erőfeszítések összehangolására létrehozták az ENSZ Környezeti Programját (UNEP).

Az I. Környezetvédelmi Világkonferenciát záró Stockholmi Nyilatkozat keretében fogadták el hivatalosan **az emberhez méltó környezethez való jogot**, mely a fenntartható fejlődés alapvető céljává vált. A nyilatkozatban a kormányok kötelezettséget vállaltak, hogy megóvják és jobbá teszik az ember környezetét a mai és a jövő nemzedékek számára.

A dokumentumban elfogadást nyert a **gazdasági fejlődés és a környezetvédelem közötti kölcsönhatás felismerése** is, emellett megfogalmazta az ökológiailag "egészséges" fejlődés érdekében szükséges környezetvédelmi szemlélet és gazdálkodás gondolatát.

A fenntartható fejlődés stratégiáinak szempontjából a legfontosabb eredményként a **generációkon átnyúló tervezés igényének megjelenését**, valamint a környezetvédelmi alapelvek megalkotását kell kiemelnünk, mely meghatározóvá vált mind a helyi, mind nemzeti fenntartható fejlődési stratégiák kidolgozása során.

2.2. Közös Jövőnk, 1987 (Brundtland-jelentés)

1984-ben az ENSZ Közgyűlés a **II. Környezetvédelmi Világkonferencia előkészítésére** létrehozta a Környezet és Fejlődés Világbizottságot, melynek vezetésével a norvég miniszterelnök asszonyt, Gro Harlem Brundtland-et bízták meg. A 22 tagú bizottság, melynek feladata a környezetvédelmi szempontok a társadalmi fejlődés összefüggéseinek vizsgálata,

a problémák feltárása és javaslatok kidolgozása volt, 1987-re készítette el jelentését Közös Jövők címmel.

A dokumentum **megállapítja, hogy mind globálisan, mind lokálisan az elmaradott területek felzárkózása gazdasági növekedés nélkül nem lehetséges**, de az akkori technikai színvonalon az ugrászerű gazdasági fejlődés társadalmi és ökológiai katasztrófához vezetett volna (ez a megállapítás mai napig helytálló).

Megoldásként kidolgozta a fenntartható fejlődés koncepcióját, mely mennyiségi növekedést és a minőségi fejlődés egyaránt tartalmazza, s kimondja, hogy a gazdaság csak a környezet megőrzésével növekedhet, annak érdekében, hogy a jövő generációk is esélyt kapjanak saját társadalmi és gazdasági szükségleteik erőforrásigényeinek kielégítésére.

A fenntartható fejlődés tehát nem veti el, sőt szükségesnek tartja a gazdasági fejlődést, de a környezeti szempontok maximális figyelembevételével, a természeti erőforrások jelentette határok tiszteletben tartásával.

A megvalósítás eszközszerének elemeként **a dokumentum több helyen is felhívja az országok és a helyi közösségek figyelmét az új típusú fejlesztési stratégiák kidolgozására** („világnak gyorsan ki kell dolgozni olyan fejlesztési stratégiákat, amelyeknek segítségével az egyes országok kiszakadnak jelenlegi, gyakran romboló fejlődési folyamatukból...”)

2.3. Feladatok a 21. századra-Agenda-21, 1992, Rio de Janeiro

Az ENSZ első fenntartható fejlődéssel foglalkozó világkonferenciáját 1992-ben hívták össze a braziliai Rio de Janeiro-ban. A konferencián több dokumentum is elfogadásra került, ezek közül a fenntarthatóság szempontjából kiemelkedik az **Agenda-21 nyilatkozat**. A dokumentum 4 részből áll.

- I. rész: Gazdasági és társadalmi dimenziók
- II. rész: Az erőforrások megőrzése és kezelése a fejlődés érdekében
- III. rész: Nagyobb csoportok szerepének megerősítése
- IV. rész: A megvalósítás eszközei

A nyilatkozat III. részének 28. fejezete (Helyi hatóságok kezdeményezése az Agenda 21 támogatására) foglalkozik a helyi fenntarthatósági tervek (Local Agenda 21), programok kidolgozásának lehetőségeivel és szükségességével. Konkrét formai és tartalmi követelményeket nem ad meg, az irányelvekkel foglalkozik. Ezek a következők:

- **„Minden helyhatóságnak párbeszédet kell kezdenie a lakossággal**, a helyi szervezetekkel és a magánvállalkozókkal, majd pedig elfogadni egy „helyi Agenda 21-et”.
- A tárgyalások és a közmegegyezés során a helyi hatóságok megismerhetik az állampolgárok, a helyi, a civil, a közösségi, az üzleti és az ipari szervezetek egyéni, sajátos kezdeményezéseit és **megszerezhetik a legjobb stratégiák kialakításához szükséges információkat**.
- A tárgyalások nyomán növekedne **a háztartások tudatossága a fenntartható fejlődés különböző területein**.
- **A helyi hatóságok programjait, politikáját, törvényeit és szabályozását az Agenda 21 céljainak elérése érdekében fel kellene mérni és módosítani kell az elfogadott helyi programoknak megfelelően.**“ 28.8

Az Agenda-21 az ajánlások sikerességét **a kormányzatok politikai felelősségvállalásának és elkötelezettségének függvényévé teszi**. Több helyen is utal arra, hogy a hagyományos ágazati szemléletmód tervezésben nem alkalmas a jövő gazdasági és társadalmi

problémáinak megoldására, a fenntarthatósági problémák kezelésére sem országos, sem helyi szinten. A dokumentum konkrétan megfogalmazza:

- **a fenntarthatósági elvek integrációjának szükségességét a fejlesztési stratégiákba,**
- **az ágazati fejlesztések fenntarthatósági szempontú összehangolásának fontosságát,**
- **a társadalmi csoportok bevonásának szükségességét a tervezési és döntési folyamatokba.**

2.4. A Fenntartható Fejlődés Világkonferencia – 2002, Johannesburg

2002 augusztus végén - szeptember elején a dél-afrikai Johannesburgban rendezték az ENSZ harmadik nagyszabású találkozóját **Fenntartható Fejlődési Világkonferencia** elnevezéssel. Ezen áttekintették a riói konferencia óta eltelt tíz évet, értékelték az elért eredményeket, a kitűzött célok megvalósulását, illetve feltárták a megvalósítást akadályozó tényezőket, az elmaradások okait.

Annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedek során egyre nyilvánvalóbbá, nemzetközileg általánosan elfogadottá vált a társadalmi-gazdasági fejlődés és a környezet védelme közötti szoros kölcsönhatás, **a kormányzatok nem tettek hatékony intézkedéseket a környezeti és fejlesztési szempontoknak a gazdasági tervezésben és döntés-hozatalban történő integrálása érdekében.**

A nemzetközi környezetvédelmi együttműködés számos területén történt ugyan jelentős előrelépés, de **a közösségek általános környezeti állapota összességében mégis erőteljesen romlott.** Az ózonréteg elvékonyodásának, a globális éghajlatváltozás növekvő kockázatának és a természeti erőforrásokkal is kapcsolatos más környezeti problémáknak a világméretű nemzetközi összefogás révén történő kezelése egyre sürgetőbbé vált. Ezzel párhuzamosan a társadalmak közötti fejlettségi, átlagos életminőségi különbségek is nagy mértékben nőttek, s ebben is óriási szerepe van az erőforrásokhoz való hozzáférésben, azok hasznosításában, hasznosításának hatékonyságában megmutatkozó különbségeknek. A johannesburgi világkonferencia során a résztvevő államok elfogadtak egy **politikai nyilatkozatot** és a végrehajtási tervet, amely az alábbi főbb pontokat tartalmazza:

- **vízellátás/közegészségügy:** a cél 2015-ig felére csökkenteni azoknak a számát, akik nem jutnak ivóvízhez, illetve még a minimális közegészségügyi szolgáltatásokat is nélkülözik.
- **energia:** megegyezés született az energiahordozókhoz való minél szélesebb hozzáfetésről, de az Európai Unió és az Egyesült Államok közötti nézeteltérések miatt nem sikerült konkrét célokat meghatározni a megújuló energiaforrások (például nap- és szélenergia) egyre növekvő kihasználásával kapcsolatban.
- **halászat:** 2015-ig újra kell szaporítani a túlhalászat miatt kipusztulással fenyegetett halfajokat, mert ennek elmaradása veszélyeztetheti a tengerek élővilágát. A tengeri élővilág egyensúlyának felborulása a halászat által biztosított élelem-utánpótlásban is gondokat okozhat később.
- **vegyi anyagok:** 2020-ig el kell jutni odáig, hogy a vegyi anyagokat az emberi egészségre és a természetre nem ártalmas módszerekkel állítsák elő. A veszélyes hulladék tárolását vagy megsemmisítését szintén ellenőrzött és biztos módon kell végrehajtani.
- **egészségügy:** elfogadták a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) korábbi határozatát, amely kimondta: a gyógyszergyártók szabadalmi nem akadályozhatják meg a szegény országokat, hogy akár nem szabadalmaztatott gyógyszerekkel is enyhítsék

a rászorulókat bajait. Ez abból a szempontból fontos kérdés, mivel a legtöbb fejlődő ország nem képes például a drága AIDS-gyógyszerek megvételére, így a kór áldozatainak élete megpecsételődik.

- **nők helyzete:** az egészségügyi ellátásnak figyelemmel kell lennie az alapvető emberi jogokra, de a helyi vallási és kulturális hagyományokra is.
- **segélyek:** az akcióterv a fejlődő országok számára juttatott segélyek növelését támogatja, szorgalmazza, hogy a gazdag országok nemzeti jövedelmük 0,7 százalékát utalják át segélyként számukra.
- **globalizáció:** a terv elismeri, hogy a globalizációnak van jó és rossz oldala. Miközben új lehetőségeket nyújt a világgazdasági növekedéshez és a magasabb életszínvonal eléréséhez, a szegényebb országok különleges hátrányokat szenvednek, s emiatt a sürgősen bevonandók a profitálók körébe.
- **kereskedelem:** a tervezet támogatja a kereskedelmet és a környezetvédelmet, anélkül, hogy említést tenne a WTO néhány határozatáról, amelyek ellentétben állnak nemzetközi környezetvédelmi egyezményekkel. Mindenesetre a zöldek lobbigyőzelmének fogható fel, hogy az akcióterv ezen kitétele nem veszélyezteti az üvegházhatású gázok kibocsátás-csökkentésével foglalkozó kiotói jegyzőkönyvet. A gazdag országok megerősítették, hogy csökkentik a saját termelőiknek juttatott pénztámogatásokat.
- **biológiai sokféleség:** 2010-ig mérsékelni kell a kihalófélben lévő állat- és növényfajok pusztulásának folyamatát.
- **kormányzat:** az akcióterv kimondja, hogy a fenntartható fejlődéshez mind nemzeti, mind nemzetközi szinten alapvető fontosságú a felelősségteljes politikai kormányzati tevékenység. A gazdag országok szándéka szerint a segélyeket csak olyan államokba volna szabad eljuttatni, amelyekben a demokratikus intézmények már működnek és a korrupció visszaszorulóban van.
- **stratégiák:** a részt vevő országok megállapodtak, hogy 2005-ig stratégiai terveket dolgoznak ki az erőforrások megőrzéséről a jövő nemzedékek számára.
- **szegénység:** a szöveg megállapítja, hogy a szegénység jelenleg a "legnagyobb globális kihívás, amivel a világnak szembe kell néznie". A résztvevők megállapodtak a segélyeket kiegészítő szolidaritási alap létrehozásában, amelybe önkéntes módon utalhatnak át összegeket az államok.

A helyi fenntarthatósági terv elkészítésére vonatkozó legfontosabb részt a Johannesburgi **Végrehajtási Terv 19. cikkelye foglalja össze:** „**Ösztönözzék minden szinten az érintett hatóságokat, hogy a fenntartható fejlődés szempontjait vegyék figyelembe a döntéshozatalban, beleértve a nemzeti és a helyi szintű fejlesztési tervezést, az infrastrukturális beruházást, a vállalkozásfejlesztést és a közbeszerzést.**

2.5. Agenda 21 az utazásról és turizmusról - a környezetvédelmileg fenntartható fejlesztés felé - 1995

Az 1987-ben kiadott Brundtland-jelentés, valamint az 1992-es rioi konferencián elfogadott Agenda 21 hatására – mely nem foglalkoztak a turizmussal, mint önálló szektorral- a WTO Turisztikai Világszervezet, az Utazási és Turisztikai Világtanács valamint az Earth Council 1995-re kidolgozta a Agenda 21 az utazásról és turizmusról- a környezetvédelmileg fenntartható fejlesztés felé című jelentést. A dokumentum a fenntartható turizmusra az alábbi, ma már világszerte elfogadott fogalmat határozza meg:

„a fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és a fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Az elképzelések szerint

lehetővé teszi az erőforrások olyan módon történő menedzselését, hogy miközben az emberiség kielégítheti társadalmi, gazdasági, esztétikai igényeit, ugyanakkor megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológia változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és csoportok kulturális integritását is.” (WTO, 1998, p.21.)

A WTO által kiadott dokumentum értelmezi az utazás és a turizmus szerepét a fenntarthatóság céljainak elérésében. Hangsúlyozza a kormányzat, a „turisztikai ipar” és a civil szervezetek közti együttműködések fontosságát, elemzi az utazás és a turizmus gazdasági és stratégia szerepét a világ és a nemzetek gazdaságában és társadalmi fejlődésében valamint bemutatja azokat az előnyöket, melyek az ágazat fenntarthatóvá tételéből fakadnak.

A fenntartható turizmus alapelveit az alábbiakban határozza meg:

- *A turizmus természeti, történeti, kulturális és egyéb erőforrásait úgy kell megőrizni a jövőbeli folyamatos felhasználáshoz, hogy közben a jelen társadalomnak is hasznot hozzanak.*
- *A turizmus fejlesztéseit úgy kell tervezni és menedzselni, hogy ne okozzon súlyos környezeti vagy társadalmi-gazdasági problémákat a térségben.*
- *A turisztikai térség általános környezetvédelmi minőségét fenn kell tartani, és ahol lehet, ott fejleszteni kell.*
- *A turisták magas elégedettségi szintjét úgy kell fenntartani, hogy a turisztikai desztinációk megtartsák értékesíthetőségüket és népszerűségüket*
- *A turizmus haszna az egész társadalomban érzékelhető, így a helyi közösség támogatni fogja azt*

A jelentés konkrét feladatokat határoz meg a turizmus szereplői számára a fenntartható fejlesztések megvalósítása érdekében. Annak céljából, hogy a szereplők döntéseinek középpontjába a fenntarthatósággal kapcsolatos teendők kerüljenek, az alábbi prioritásokat határozza meg:

1. A fenntartható turizmust elősegítő szabályozási, gazdasági és önkéntes keretek kapacitásának felmérése
2. A turizmus szervezeti működésének gazdasági, társadalmi, kulturális és környezeti vonatkozásainak felmérése
3. Képzés, oktatás szervezése, a közvélemény felvilágosítása a fenntartható turizmusról
4. A fenntartható turisztikai fejlesztések tervezése
5. A fenntartható turizmussal kapcsolatos információs szakértelem és technológia cseréjének segítése a fejlődő és fejlett országok közt
6. A részvétel lehetővé tétele a társadalom tagjai számára a turisztikai tervezés folyamatában
7. A Fenntarthatóságot középpontba helyező új turisztikai termékek tervezése
8. A fenntartható fejlődés elérési arányának felmérése
9. Társulások létrehozása a fenntartható fejlesztés érdekében

A turizmussal foglalkozó társaságok számára fő cél olyan rendszerek és eljárások létrehozása, amelyek a fenntartható fejlesztést a kiemelten fontos menedzsmentfunkciók részévé teszik, és megállapítják a fenntartható turisztikai fejlesztés megvalósításához szükséges teendőket. Ebben a sorban a következő tíz tevékenység élvez prioritást:

- a hulladék minimumra csökkentése, újrahasznosítása
- az energia hatékony és takarékos felhasználása
- az ivóvízbázisok kezelése

- a szennyvíz kezelése
- a veszélyes anyagok kezelése
- szállítás
- a földhasználat tervezése és menedzselése
- a személyzet, az ügyfelek és a közösségek bevonása a környezeti hatások felmérésébe és a problémák megoldásába
- a fenntarthatóságot figyelembe vevő tervezés
- társulások a fenntartható turizmus fejlődése érdekében

Tekintettel arra, hogy a turizmus és a és az utazásipar alapját a természeti, kulturális és társadalmi erőforrások képezik, hosszútávú megőrzésük, kíméletes használatuk és fejlesztésük alapvető fontosságú a szektor jövője szempontjából.

2.6. A Lisszaboni Stratégia

2000. március 23-24-én Lisszabonban ülészttek Európa állam- és kormányfői, akik ez alkalommal hívták életre a Lisszaboni Stratégia című dokumentumot. A stratégia **egy átfogó reformprogram**, mely célként tűzi ki, hogy **Európa 2010-re a világ legdinamikusabban fejlődő tudásalapú gazdaságává váljon, mely képes a fenntartható fejlődésre**, több és jobb munkahely és nagyobb társadalmi kohézió megteremtésére.

Ezt 2001-ben a Göteborgi csúcstalálkozón kiegészítették a környezet iránti tisztelet kívánalmával (a fenntartható fejlődés stratégiájával), amelynek lényege, hogy az EU jövőstratégiáját a környezetvédelem, a gazdasági növekedés és a szociális előrehaladás kombinált szempontrendszerére, hármas egységére, összhangjára kell építeni.

A stratégia fő célkitűzései az alábbiak:

- Hatékony belső piac megteremtése: a már működő belső piac a sikerek ellenére sok problémával néz szembe. Hatékony működésének legfőbb akadálya, hogy a **szolgáltatások piacának liberalizálódása még továbbra is elmarad a kívánatostól**. Mivel ez a szektor adja az Unió GDP-jének több mint kétharmadát, ezért a szolgáltatási piac liberalizálása alapvető a versenyképesség növelése szempontjából
- Energetikai és közlekedésfejlesztések: A több mint 10 millió embert foglalkoztató szállítási/közlekedési ágazat adja az EU GDP-jének egy tizedét. A közúti szállítás jelenlegi ágazati dominanciája zsúfoltsághoz és környezeti károkhoz vezet, amelyet a lisszaboni stratégia a **vasúthálózatokba való fokozott befektetés** révén kíván ellensúlyozni. Kiemelt célkitűzés továbbá a **Galileo műholdas navigációs rendszer** támogatása, a tagállamok közötti légi irányítás összehangolása és az, hogy 2010-ig az **EU energiafelhasználásból 12%-kal részesedjenek a megújuló energiaforrások**.
- A K+F tevékenységek ösztönzése: Az EU világpiaci versenytársainál jóval kisebb mértékben, összesített nemzeti össztermékének valamivel kevesebb, mint 2%-ával támogatja a K+F-et (főleg a magánberuházások aránya csekély). Ezért a lisszaboni stratégia célja, hogy **2010-ig a GDP 3%-ára kell emelni a K+F arányát** az EU-ban. Ezt leginkább a magánszféra számára megteremtett **innovációbarát gazdasági környezettel** lehet elérni (innovatív KKV-k támogatása, kockázati tőkéhez való hozzájutás megkönnyítése stb.). Szintén komoly gondot jelent, hogy Európában – az USA-hoz és Japánhoz képest – kevés a tudós és kutató, illetve jelentős a kivándorlás az európainál sokkal inspirálóbb kutatói környezetet kínáló tengerentúlra. Mobilitásuk és szakmai feltételeik javításával növelni kell Európa vonzerejét a kutatók számára. Az európai gazdaságok további gyengesége, hogy nem képesek kutatóik eredményeit megfelelő mértékben a gyakorlatba átültetni. Ez az egyetemek és a vállalkozások közötti K+F kapcsolatok erősítésével lehet serkenteni

- ***A foglalkoztatás bővítése:*** A Lisszaboni Stratégia egyik legfőbb célja a foglalkoztatottság növelése. Ehhez az EU vezetői konkrét célkitűzéseket állítottak föl: a teljes foglalkoztatottsági rátát 63-ról 70%-ra kell növelni, a női foglalkoztatottságot 55-ről 60%-ra, az 55 évnél idősebbekét pedig 40-ről 50%-ra 2004 és 2010 között. A célok elérésének egyik eszköze **a munkavállalói mobilitás növelése**, és az Európai Szociális Alap forrásainak **képzésre, az aktív munkaerő-piaci politikákra** való fordítása. Ezekkel egy időben kerülne sor a tagállamok átfogó munkaerő-piaci reformjaira, amelyek legfontosabb elemei: **a KKV-k támogatása; az élethosszig tartó tanulás (amely a tudásalapú társadalom egyik előfeltétele), a fiatalok, a nők és az idősek foglalkoztatottságának növelése, illetve a reáltudományok támogatása.**

Az Európai Tanács 2005 tavaszán értékelt a stratégia első öt évét, és megállapította, hogy a kitűzött célokból csak kevés valósult meg. Az eredményesség fokozása érdekében úgy döntöttek, hogy az átstrukturált és leegyszerűsített stratégia középpontjába a növekedést és a foglalkoztatást állítják, és a nemzeti akciótervek révén erősítik a tagállamok elkötelezettségét a reformok végrehajtása iránt.

Az újraindított, stratégia három kulcseleme:

- a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás elősegítése.
- a reformok iránti elkötelezettség megteremtése érdekében a tagállamok egységes irányelveken alapuló nemzeti akcióterveket nyújtanak be,
- a korábbi több száz dokumentum helyett egyetlen uniós és egyetlen nemzeti szintű jelentés készül.

A tagállamoknak 2005 októberéig kellett elkészíteniük és benyújtaniuk az erre vonatkozó cselekvési programjaikat, melyek legfontosabb elemei: a hatékony belső piac, tisztességes és szabad kereskedelem, jobb szabályozás, magasabb színvonalú infrastruktúra, K+F támogatása, innováció ösztönzése, erős ipari bázis megteremtése, több és jobb munkalehetőség, alkalmazkodó képesebb munkaerő, nívósabb oktatás és képzés.

2.7. Az EU Fenntartható Fejlődési Stratégiája (a Göteborgi stratégia), 2001 és 2006

A fenntartható fejlődés az Unió alapszerződésben rögzített, hosszú távú célkitűzése. 2001 júniusában az Európai Tanács Göteborgban elfogadta a Bizottság által készített **Fenntartható Fejlődés Stratégiát**, amely ahogy a Tanács is rámutat, **egy harmadik dimenziót ad a Lisszaboni Stratégiának**, mely figyelmen kívül hagyta azt a felismerést, hogy a környezeti, társadalmi és gazdasági kérdések és problémák összefonódnak és nem lehetséges őket egymással gyakorta ellentmondó külön stratégiákban, külön prioritásrendszerek mellett kezelni.

A Stratégia egyértelműen leszögezi, hogy **a Lisszaboni folyamat politikai célkitűzésére kell épülnie, miszerint az EU-nak "a világ leginkább versenyképes és dinamikus tudásalapú gazdaságává kell válnia, ami alkalmas a fenntartható gazdasági növekedésre több és jobb munkahellyel és szociális kohézióval".** Ez alapján a Stratégia megállapítja, hogy **„a gazdasági növekedésnek, társadalmi kohézióknak és környezetvédelemnek együtt kell járnia”.**

Az EU saját fenntartható fejlődését fenyegető veszélyekként az alábbiakat azonosítja:

- a globális felmelegedés;
- új antibiotikum rezisztens kórokozó törzsek megjelenése;
- veszélyes kémiai anyagok hosszú távú hatásai;
- élelmiszerbiztonsági veszélyek;

- szegénység;
- öregedő társadalom;
- a biodiverzitás csökkenése;
- a gyorsan növekvő hulladékmennyiség;
- a talajpusztulás;
- a közlekedési torlódások;
- a növekvő regionális különbségek.

A fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében az alábbi hosszú távú célokat fogalmazza meg:

- az éghajlatváltozás megállítása és a tiszta energia felhasználásának növelése;
- a közegészséget rontó problémák kezelése;
- nagyobb felelősségtudat a természeti erőforrások kezelésében, a biológiai sokféleség megőrzése;
- a közlekedés, szállítás és földhasználat fenntarthatóvá tétele.

Ennek érdekében szükségesnek tartja

- a gazdasági különböző szektorainak összehangolását,
- a környezeti szempontok termékek árába történő beépítését,
- a befektetéseket a tudományba és kutatásba,
- a kommunikáció fejlesztését,
- a globális dimenziók számbavételét

A stratégia akciótervei:

Az éghajlatváltozás megállítása:

- a kiotói kritériumok teljesítése az EU és más fejlett országok által (az üvegházhatású gázok kibocsátásának mérséklése 8%-al az 1990-es szinthez képest);
- az energiatermékek adójáról szóló direktíva kidolgozása (2002-ig);
- 2010-ig összes üzemanyag fogyasztás 7%-ka, 2020-ig 20%-ka megújuló forrásból történjen;
- az energiahatékonyság növelése;
- az összes energia 12%-ka megújuló energia-forrásból származzon 2010-ig;
- GDP növekedésének szétválasztása a közlekedés, energiafelhasználás növekedésétől;
- direktíva kidolgozása az üvegházhatású gázok kereskedeleméről.

A környezet-egészségügyi helyzet javítása

- az élelmiszerbiztonság és minőség javítása;
- a járványok kitörésének megakadályozása és az antibiotikum rezisztencia kezelése;
- az Európai Élelmiszerügyi Hatóság felállítása;
- a fogyasztók informálása;
- minőségi mezőgazdasági termelés kialakítása;
- Közösségi Stratégia az Egészséges és Biztonságos Munkahelyek érdekében.

A természeti erőforrások fenntartható használata, a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása:

- a fajok csökkenésének megállítása 2010-re
- a biológiai biztonság megteremtése
- a Madár- és Élőhely Direktívák jobb végrehajtása
- a közösségi agrárpolitika reformja: a direkt kifizetéseket jó környezeti teljesítményekkel kell párosítani,

- integrált termékpolitika kidolgozása,
- a Fenntartható Erőforrás-használati Stratégia kidolgozása

A környezeti szempontok integrációjához szükséges eszközök fejlesztése:

- integrált termékpolitika kidolgozása a teljes termékciklusra vonatkozóan;
- a hulladékképződés megelőzése, minimalizálása, újrahasznosítása;
- a környezetvédelmi innovációk kidolgozásának támogatása a 7. kutatás-fejlesztési keretprogramban;
- piaci szabályozó eszközök kialakítása és önkéntes megállapodások ösztönzése.

A közlekedés, szállítás, földhasználat fenntartható fejlesztése

- a GDP és közlekedés növekedésének szétválasztása;
- a tömegközlekedés előtérbe helyezése;
- a közúti közlekedés szintje 2010-re azonos legyen az 1998-as szinttel;
- Szállítás tartalmazza a külső költségeket 2005-re;
- 2003-ra úthasználati díj bevezetése;
- a távmunka támogatása;
- a vidékfejlesztés támogatása.

A stratégia és akcióprogram lehetséges és várható gazdasági hatásai

- ökológiai adóreformok végrehajtása – az adózás az anyag és energiafelhasználást érinti, a beszedett adó a munkaoldali terheket csökkenti,
- a támogatási politikák felülvizsgálata – a környezetileg káros támogatások megszüntetése, a támogatások környezeti hatásainak mérlegelése,
- a környezeti felelősség érvényesítése – a környezeti kárért az okozó viseli a felelősséget.

2.8. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) egy **nemzeti fejlesztési tervdokumentum** amelynek célja, hogy az ország hosszútávú területfejlesztési céljaival összhangban álló stratégiát fogalmazzon meg az Európai Unió Strukturális Alapjaiból és Kohéziós Alapjából származó támogatások 2007-2013 közötti felhasználására. Az ÚMFT-ben Magyarország számot ad arról, hogy milyen stratégia alapján tervezi saját és az Európai Unió fejlesztési forrásainak a felhasználását a hosszú távú célok elérése érdekében.

Az ÚMFT átfogó célként a **gazdasági növekedés támogatását** és a **foglalkoztatás bővítésének ösztönzését fogalmazza meg**. Az egyes átfogó célok érdekében teendő legfontosabb lépések a következők szerint kerültek azonosításra:

- Foglalkoztatás bővítése:
 - a munkaerő-kínálat növelése: az egyén foglalkoztathatóságának javítása,
 - a munkaerő-kereslet bővítése: munkahelyteremtés,
 - a kereslet és a kínálat összhangját biztosító foglalkoztatási környezet kialakítása.
- Tartós növekedés elősegítése:
 - a versenyképesség növelése,
 - a gazdaság bázisának a szélesítése,
 - az üzleti környezet fejlesztése: az elérhetőség javítása, valamint a szabályozási környezet javítása, az állami szolgáltatások hatékonyságának növelése.

A célok megvalósítását az alábbi – tematikus és területi prioritások alapján tervezett – operatív programok segítik elő (zárójelben a kapcsolódó prioritás):

- Gazdaságfejlesztési Operatív Program (gazdaságfejlesztés)
- Közlekedésfejlesztési Operatív Program (közlekedésfejlesztés),
- Társadalmi Megújulás Operatív Program (társadalmi megújulás)
- Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (társadalmi megújulás)
- Környezet és Energia Operatív Program (környezeti és energetikai fejlesztés),
- Nyugat-dunántúli Regionális Operatív Program, Közép-dunántúli Regionális Operatív Program, Dél-dunántúli Regionális Operatív Program, Észak-magyarországi Regionális Operatív Program, Észak-alföldi Regionális Operatív Program, Dél-alföldi Regionális Operatív Program, Közép-magyarországi Regionális Operatív Program (területfejlesztés)
- Államreform Operatív Program (államreform)
- Elektronikus Közigazgatás Operatív Program (államreform)

A Tanács 1083/2006/EK Rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról (továbbiakban: Általános Rendelkezések) a támogatások (egyik, horizontális) alapelveként (17. cikk) határozta meg a fenntartható fejlődés biztosítását. „Az alapok célkitűzéseit a fenntartható fejlődés keretén, valamint a környezet védelme és állapotának javítása céljánakak a Közösség általi előmozdítása keretében kell megvalósítani, a szerződés 6. cikkelyében megállapítottak szerint.”

Az EU támogatási források felhasználását szabályozó ÚMFT ezért stratégiai célként határozza meg a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulást, és mint a horizontális célkitűzéshez való hozzájárulást minden projektjavaslat esetén befogadási feltételként határozza meg.

Minden támogatott projekt esetében mind a tervezés, mind a megvalósítás során a fenntartási időszakban a következő célok eléréséhez szükséges hozzájárulni

- a természetes térszerkezet megőrzése
- a természeti erőforrások megőrzése
- a jó környezet-egészségügyi állapot megőrzése (a károsodások elkerülése)
- a közösségek megőrzése (társadalmi felelősségvállalás)

Az ÚMFT által támogatott projektek abban az esetben tekinthetők teljes egészében fenntarthatónak, ha a projektekre értelmezhető horizontálisan és nem horizontálisan meghatározott fenntarthatósági szempontok mindegyike érvényesül, ezzel hozzájárul a természeti és humán erőforrások takarékos használatához, funkcióik megőrzéséhez és károsodásuk megelőzéséhez. A figyelembe veendő fenntarthatósági szempontokat az operatív programokhoz külön-külön készített fenntarthatósági útmutatók tartalmazzák.

2.9. A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia

A magyar kormány az EU göteborgi stratégiai célkitűzéseinek nemzeti szintű megvalósítása érdekében, széleskörű társadalmi egyeztetéseket követően 2007 júniusában hozta nyilvánosságra Magyarország Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégiáját.

Stratégia fő célkitűzése, hogy elősegítse a hazai társadalmi-gazdasági-környezeti folyamatok közép-, illetve hosszú távon fenntartható pályára való áttérését, figyelembe véve a hazai adottságokat és a tágabb folyamatokat, feltételeket. **Egy hosszú távú keretstratégiai jellegű dokumentum**, mely valamennyi társadalmi, gazdasági és környezeti területre pozitív, fenntartható, társadalmiasítható jövőképhez vezető, hosszú távú cél- és

ennek megfelelő eszközrendszert vázol fel, mely **illeszkedési alapként szolgál más szakágazati és területfejlesztési stratégiák, települési fenntarthatósági tervek számára.**

Horizontális célkitűzések:

- a közösségi tudásbázis növelése, a tudományos kutatás és tudáscsere erősítésével, és a kutatási eredmények elérhetővé tételével;
- a fenntarthatóságról szóló tudás két irányból, a közoktatás és a média felől történő közvetítése;
- a társadalmi csoportok és a gazdasági szereplők bevonása a közpolitikai döntési folyamatokba;
- a közpolitikák fejlesztése, illetve átalakítása és hatékony megvalósítása a fenntarthatóság elvei és gyakorlata alapján;
- az intézményrendszer fejlesztése, illetve átalakítása;
- a változások monitoringja és értékelése, amelynek eredményei visszahatnak a tudásbázisra, illetve minden más cselekvési területre is.

A stratégia prioritásai:

1. A **fenntartható népesedési politika kialakítása**, amely növeli a gyermekvállalási kedvet, biztosítja a vállalt gyermekek nyugodt felnevelését, emellett kialakítja a harmonikus együttlét feltételeit a különböző generációk, valamint a hazai és migráns rétegek között.
2. A **társadalom egészségi állapotának javítása**, melynek eredményeként nő a lakosság születéskor várható élettartama és az egészségben eltöltött évek száma. Új lakossági szűrőprogramok indítása a betegségek megelőzésére.
3. A **társadalmi kohézió és a foglalkoztatás javítása**: melynek eredményeként javul a hátrányos helyzetű csoportok (romák, testi és mentális sérüléssel élők, nők) társadalmi elfogadottsága. A foglalkoztatás arányának kiterjesztése a hátrányos helyzetű csoportok munkához juttatásával és a nyugdíjasok munkaerőpiacon tartásával, mely elősegíti a ezen csoportok társadalmi integrációját.
4. A **természeti értékek védelme**. a természetes ökoszisztémák működőképességének megőrzésével, a természeti értékek védelmének hatékonyabbá tétele az intézményes és az önkéntes természetvédelem megerősítésével.
5. A **klímaváltozás elleni küzdelem** az üvegházhatású gázok légkörbe való kibocsátásának csökkentésével és a változó időjárási és éghajlati hatásokra való állami és lakossági felkészülés elősegítésével.
6. A **fenntartható vízgazdálkodás megteremtése** az ivóvízminőség javításával, a közműháló bezárásával, a felszíni vizek védelmével és minőségének javításával, a felszín alatti vízkészletek szennyeződésektől való védelmével és kímélő használatával.
7. A **versenyképesség fenntartható erősítése** a „hazai Lisszaboni Stratégia” kidolgozásával és folyamatos monitoringjával, javításával.
8. A **fenntartható termelési eljárások és fogyasztói szokások erősítése** a termelés természeti erőforrásigényeinek csökkentésével, a „tisza technológiák” hazai elterjesztésével, aktív fogyasztói szemléletformálással.
9. Az **energiagazdálkodás átalakítása** a hazai megújuló energiaforrások feltárásával és használatuk növelésével, az energiatakarékosság és a megújuló energetikai innovációk ösztönzésével.

10. A **fenntartható mobilitás és térszerkezet kialakítása** a területi különbségek mérséklésével, a kiegyensúlyozott funkcionális városhálózat megteremtésével, mely csökkenti a hosszútávú lakossági közlekedési igényt. A környezetbarát tömegközlekedés szerepének erősítésével és az úthálózat fejlesztésével csökkenthető a közlekedés üvegházhatású gáz kibocsátása.

11. A **fenntartható fejlődést elősegítő gazdaságösztönzési rendszer kialakítása** a költségvetési egyensúly megteremtésével, a megelőző szemléletű törvényi szabályozással, az adóterhek élők munkáról a környezethasználatra történő átcsoportosításával, a környezeti irányítási rendszerek és a termékciklus-menedzsment bevezetésének ösztönzésével.

2.10. Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013¹

A Nemzeti turizmusfejlesztési stratégia célja, hogy hosszú távra, kormányzati ciklusokat átívelő módon jelölje ki az ágazat fejlesztési irányait, és szolgáljon iránymutatásul a turizmus területén tevékenykedő vállalkozásoknak és szakmai szervezeteknek.

A stratégia megalapozott helyzetfeltárás következtetéseire alapozva fogalmazza meg az ágazat fejlesztésének sarokpontjait. A stratégiai átfogó céljai:

- Emberközpontú és hosszútávon jövedelmező fejlődés
- Turistafogadás feltételeinek javítása
- Attrakció-fejlesztés
- Emberi erőforrás fejlesztés
- Hatékony működési rendszer kialakítása
- Horizontális célok

A célok elérése a stratégia megvalósítása a dokumentum szerint a következő prioritások mentén kezdhető el:

1. A hazai turizmus versenyképességének növelése
2. A turisztikai termékfejlesztés nemzeti szintű prioritásai
3. Innováción alapuló kínálatfejlesztés
4. Regionális szintű desztináció-fejlesztés
5. A piaci igényeknek megfelelő szálláshelykínálat és vendéglátás kialakítása
6. Az iskolarendszerű képzés erősítése
7. A turizmus általános megítélésének és elfogadottságának a javítása
8. Regionális intézményrendszer átalakítása

Az egészségturizmus, az öko- és kongresszusi turizmust megelőzve a turisztikai termékfejlesztés legfontosabb területe nemzeti szinten, ennek megfelelően kiemelt, és fejlesztendő turisztikai desztinációként veszi számba a gyógy- és üdülőhelyeket.

Az egészségturizmus következő 10 éves időszakára a belföldi és külföldi versenypozíció javítását tűzi ki célul a program, amelynek alapját a komplex termékek jelenthetik.

Az egészségturizmuson belül markánsan elkülönül a gyógyturizmus és a wellness turizmus.

Gyógyturizmus esetén sajátos arculattal rendelkező gyógyhelyek kialakítását ösztönzi a stratégia, amely a turisztikai és egészségügyi szakmai elvárások összehangolásával történhet meg. Közvetlen cél a gyógyhelyek számának növelése, illetve a gyógytérsegek létrehozása. A gyógytérsegek egy olyan funkcionális kistérség, amely egy (természetes vagy speciális) gyógytényező jobb kihasználása érdekében összehangoltan fejleszti a

¹ Magyar Turisztikai Hivatal: Nemzeti turizmusfejlesztési stratégia 2005-2013

hasznosítást elősegítő és ehhez kapcsolható egészségügyi szolgáltatásokat, valamint a specifikus és általános turisztikai szolgáltatásokat és desztináció-menedzsment elemeit.

A gyógy- és üdülőhelyek fejlesztése tekintetében a stratégia a gyógy- és termálvíz adottságaira épülő, komplex kritériumoknak megfelelő településtípusok fejlesztését tartja indokoltnak. Területi menedzsment szempontjából mind a gyógy- illetve üdülőhelyei igazgatási intézmények kialakítása, mind pedig a hálózatba szervezés egyaránt indokolt.

A stratégiai mindemellett számos a gyógy- és termálfürdők, illetve a gyógy- és termálturizmust additív módon érintő fejlesztési célkitűzést tartalmaz, amelyek a közlekedés fejlesztésének területétől kezdődően a humán erőforrás fejlesztésén át, a turisztikai szervezeti struktúra átalakításáig több, az ágazathoz kapcsolódó tevékenység területét is érintik.

Fentiekből következik, hogy a gyógy és wellness turizmus fejlesztése a következő időszakban az ágazati feladatok mellett, az eddigieknél markánsabban település illetve kistérség-fejlesztési feladattá is válik. Egyre fontosabbá válik, sok esetben a további fejlődés előfeltétele, hogy az adott település egésze, annak szolgáltatásaival, infrastruktúráinak fejlesztésével térségi szinten is megteremtse a turizmus komplex kínálatát, a fenntartható fejlődés elveinek figyelembe vételével.

2.11. Az Észak-alföldi régió Stratégiai Programja 2007-2013

Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabocs-Szatmár-Bereg megyék által alkotott Észak-alföldi régió fejlesztési programját teljes mértékben áthatja a fenntartható fejlődés szemléletmódja. Az ennek megvalósítására való törekvés a régió stratégiájában mind az átfogó, mind a specifikus célok között, valamint egyes prioritások és ezek intézkedései között is megjelenik. Ezek a következők:

A stratégia átfogó célja:

„A vízkészlet-gazdálkodás, a környezetgazdálkodás, a területhasználat összefüggésrendszerének ökológiai alapú megteremtésével és az erre alapozott versenyképes gazdaság- és humán erőforrás-fejlesztéssel a régió Kelet-Közép-Európa minőségi élet-, egészség- és rekreációs központjává válik.”

Az átfogó cél középpontjában fenntartható módon történő fejlődés elősegítése áll, ennek megfelelően az átfogó cél **az Észak-alföldi régió endogén potenciáljaira alapozott, ökonómiai, ökológiai és társadalmi szempontból fenntartható fejlődésének az elősegítése**, amely a környezeti értékek megőrzésével és fejlesztésével biztosítja a régió versenyképességét és a területi különbségek felszámolását.

A specifikus célok közül közvetlenül érintik a fenntartható fejlődés megvalósítását következők:

2. specifikus cél: A régió természeti, környezeti rendszereinek kialakítása, megőrzése és fenntartható használata, a környezet értékékként való kezelése. („Öko-régió”).

Az „Öko-régió” stratégiai cél a régió lakossága és gazdasága számára az egészséges, tiszta, rendezett és biztonságos természeti és települési környezet kialakítását, védelmét és hosszú távú fennmaradásának biztosítását fogalmazza meg. Ezen célkitűzés elérésében központi szerepet tölt be a felszínalatti és felszíni vizek védelme, jó állapotuk elérése és megőrzése, környezetbarát és fenntartható módon történő hasznosításuk feltételeinek megteremtése, valamint a vizek kártétele elleni hatékony védelem kialakítása. A célkitűzés fontos eleme, hogy a régióban a természeti és települési környezet értékeit megismerje a régiós társadalom, ami hozzájárul azok védelméhez, megőrzéséhez és fenntartható használatához. A specifikus célon belül a 2.1. Prioritás (A régió környezeti állapotának megóvása és fenntartható fejlesztése, biztonságos környezet megteremtése) a térségek és

települések környezetvédelmi infrastruktúrájának (hulladéklerakók, szennyvízelvezető csatornák, ivóvíz-hálózatok, stb) fejlesztését, míg a 2.2. Prioritás (Környezeti adottságokra épülő gazdasági tevékenységek környezeti szempontból fenntartható fejlesztése) a környezetvédelmi ipar megteremtését ösztönzi.

3. specifikus cél: A régióban az egészséges élet lehetőségeinek biztosítása, a kapcsolódó endogén potenciál hasznosítása. („Egészséges-régió”)

Az egészséges-régió prioritás célja, hogy a régió lakossága hosszabb, egészségben eltöltött életet tudjon megélni, fizikális és mentális egészségi állapota javuljon. Cél továbbá - az egészséges társadalom és munkaerő kialakításán túl - a természeti értékek egészség- és tudásközpontú hasznosítása és fejlesztése, komplex egészségvertikum kialakítása, valamint az ehhez szükséges humán erőforrás és kapcsolódó/megalapozó kutatás-fejlesztés. A célhoz kapcsolódó 3.1. prioritáson (a lakosság egészségi állapotának javítása) belül elsősorban az egészségügyi rendszer helyi igényekhez való igazítása, az egészségügyi prevenció fejlesztése valamint az egészséges életmóddal kapcsolatos lakossági szemléletformálás elősegítése áll. 3.2. prioritáson belül (A régió potenciáljára, természeti adottságaira alapozott komplex egészség-vertikum kialakítása) kiemelt hangsúlyt kap a természeti értékekre alapozott környezettudatos fenntartható turizmusfejlesztés.

4. specifikus cél: A régió versenyelőnyeire alapozott piacvezérelt és innovációorientált agrárvertikum kialakítása. („Agrár-régió”)

A stratégiai cél keretében a versenyképes, endogén potenciálra támaszkodó agrárgazdaság megteremtése kap a legnagyobb hangsúlyt a fenntartható agrár-környezetvédelem (tájgazdálkodás) megteremtésével és a vidékfejlesztés egyes elemeivel párhuzamosan.

5. specifikus cél: A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió erősítése, a foglalkoztatás bővítése. („Esélyteremtő és Felzárkózó régió”)

Az Esélyteremtő és Felzárkózó régió, mint specifikus cél egyik alapvető törekvése a rurális térségek népességeltartó és népességmegtartó képességének növelése, a hátrányos helyzetűek társadalmi integrációjának elősegítése, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése, ennek érdekében pedig a társadalmi innováció előmozdítása, a tudatformálás, az egyének és közösségek bekapcsolódásának segítése a helyi civil életbe, a települési közösségek élettel való megtöltése. Ezen belül 5.2. Prioritás a vidéken élők és hátrányos helyzetűek életminőségének és életesélyeinek javításával, az 5.3. prioritás a vidéki társadalom életminőségének javítása 5.4. prioritás a települési környezet fejlesztését helyezi előtérbe.

2.12. Hajdú-Bihar Megye Területfejlesztési Konceptiója és Stratégiai Programja, 2006.

A program elkészítésének **célja** a hosszú távú fejlődéshez szükséges stratégiai irányvonalak és célrendszer kialakítása az EU és Magyarország 2007-2013 közötti programozási időszakára vonatkozóan.

A tervdokumentum Hajdú-Bihar megye jövőképét a következő módon foglalja össze:

„A tudásvezérelt fejlődésre, és a Hajdú-Bihar megye adottságaira épülő versenyképes gazdaság – kiemelten a környezet- és egészségipar – biztosítja a lakosság magas szintű életminőségét.”

A jövőkép legfontosabb központi eleme a magas szintű életminőség biztosítása a megye lakossága számára. Ennek egyik alapfeltétele a dokumentum szerint az erős, nemzetközileg

is versenyképes gazdaság, amely a megye adottságaira és tudásalapú fejlődésére támaszkodik.

A megye széleskörű helyzetelemzése, jövőképe alapján került sor a térség fejlesztéseit megalapozó misszió, a stratégiai célok valamint a javasolt fejlesztési prioritások megfogalmazására. A fejlesztések céljait képező misszió a következő:

„A megye elhelyezkedésére, természeti kincseire, valamint Debrecen oktatási és tudományos szerepére építve tudásalapú, fenntartható gazdasági-társadalmi fejlődés megteremtése a területi esélyegyenlőség biztosítására törekedve.”

A stratégiai célok – a gazdasági versenyképesség erősítése és az életminőség javítása- elérése érdekében a program a megye adottságainak figyelembe vételével az alábbi fejlesztési prioritásokat határozta meg:

- Tudásbázis fejlesztése
- Idegenforgalmi versenyképesség növelése
- Vállalkozási környezet fejlesztése
- Agro-business ágazat erősítése
- Területi felzárkózás és a megye belső kohéziójának erősítése

A stratégiai dokumentum a fenntartható fejlődés elveinek figyelembe vételét horizontális elvként minden, a célokhoz kapcsolódó fejlesztési tevékenység tervezéséhez és megvalósításához kötelező módon előírja. Ezt Hajdú-Bihar megye belső folyamatai is indokolják: a harmonikus társadalmi és gazdasági fejlődés nem valósítható meg a megye környezeti lehetőségeinek kíméletes használata és a társadalmi kohézió megteremtése nélkül.

2.13. Hajdúszoboszló Településfejlesztési Konceptiója

Hajdúszoboszló 2002 őszén indította el a – város településszerkezeti tervéhez bemeneti adatokat (inputokat) adó – településfejlesztési koncepció megalapozását. A helyzetfeltáró elemzésekre épülve készült el 2003 augusztusára **Hajdúszoboszló Településfejlesztési Konceptiója**, amely jelenleg is érvényben van. A település fejlesztésének szempontjából az alábbi célokat határozza meg:

- Idegenforgalmi, gyógy-idegenforgalmi, turisztikai adottságok további hasznosítása, az idegenforgalomra épülő kereskedelmi, szolgáltató, vendéglátó szálláshely szolgáltató funkciók erősítése
- Üdülőtérületeket és azokat kiegészítő rekreációs és sport területek fejlesztése, elsősorban a belső területi tartalékok föltárásával és a külterületen
- Ipari-gazdasági övezet kialakítása
- Kereskedelmi szolgáltató övezet kialakítása
- Infrastruktúra fejlesztése
- Természet- és értékvédelem: a tájkarakter, a település és tájérték megőrzése, ökológiai folyosók megtartása és bővítése
- Települési értékvédelem
- Környezetvédelmi célkitűzések
- tájhasználati szabályozások, talajvédelem, környezetterhelő hatások csökkentése, vízrendezés, vízminőség, zaj- és levegőtisztaság-védelem
- Településpolitikai célkitűzések: a település vonzásának megtartása, a település városi arculatának fejlesztése, a településkép kedvező alakítása
- A város kulturális, oktatási és egészségügyi központi szerepének megtartása, az ellátórendszer fejlesztése

A tekintettel arra, hogy dokumentum az I. Nemzeti Fejlesztési Terv idején készült - mely nagy hangsúlyt helyezett a fenntarthatóságra -, horizontális elvként fogalmazza meg a fenntartható fejlődés elvét, melyet minden fejlesztési tevékenység során figyelembe kell venni.

2.14. Hajdúszoboszló Integrált Városfejlesztési Stratégiája

A városfejlesztési tevékenységek jobb összehangolásának céljából, valamint a városrehabilitációra fordítható közösségi források megszerzésének érdekében a város 2008-ban Integrált Városfejlesztési Stratégiát dolgozott ki. A stratégia célkitűzései illeszkednek a településfejlesztési koncepcióhoz, ugyanakkor fizikai beruházások kiegészülnek szociális és társadalmi célú fejlesztésekkel is. A stratégia átfogó célja:

*Hajdúszoboszló az **egészségturisztikai szegmensre** koncentrálna ismert fürdőhelyből nemzetközileg elismert fürdővárossá, igazi gyógyhellyé fejlődjön úgy, hogy eközben kiemelt hangsúlyt helyez a városban és a térségben megmutatkozó **lakossági igények** kielégítésére, a **magas életszínvonal** biztosítására, amihez nagymértékben hozzájárul a megerősödött és differenciált helyi vállalkozói szférára épülő **kiegyensúlyozottabb gazdasági szerkezet**.*

Ennek érdekében az alábbi, városi szintű középtávú célokat határozta meg:

- T1. A külső és belső megközelíthetőség és elérhetőség javítása
- T2. A természeti és épített környezet állapotának javítása a magas életminőség elérése érdekében
- T3. Hajdúszoboszló nemzetközi idegenforgalmi szerepének megerősítése a gyógy-, wellnes- és termálturisztikai adottságok és szolgáltatások fejlesztésével
- T4. Stabil és diverzifikált gazdasági struktúra kialakítása a fejlett és innovatív vállalkozói infrastruktúra megteremtésével
- T5. A helyi gazdasági szféra igényeihez illeszkedő humánerőforrás-fejlesztés
- T6. A közigazgatási szolgáltatások ügyfélbarát jellegének megerősítése
- T7. A helyi társadalom közösségi életének fejlesztése
- T8. A lakosság egészségi állapotának javítása és az egészségügyi ellátórendszer fejlesztése
- T9. A társadalmi különbségek mérséklése komplex szociális ellátórendszer kialakításával

A 2007-2013 között rendelkezésre álló közösségi forrásokat két egységre – a belvárosi és a sport-, turisztikai és rekreációs akcióterületre- koncentrálja.

Ezekhez az alábbi városszintű célkitűzések kapcsolódnak:

- V1. A belváros funkcionális megújítása és térbeli kiterjesztése a kiegyensúlyozott városi fejlődés érdekében
- V2. A turisztikai városrész átfogó fejlesztése és bekapcsolása a város mindennapi életébe
- V3. A délkeleti vegyes hasznosítású városrész puffer szerepének erősítése a turisztikai és a közszolgáltatások fejlesztésével
- V4. A lakóövezet települési környezetének minőségi javítása intenzívebb hasznosítással és a közösségi funkciók erősítésével

V5. A külterület multifunkcionalitásának megőrzése kiemelt figyelmet fordítva a fenntartható hasznosításra

A stratégia külön fejezetet szentel a fejlesztések során fellépő környezeti és társadalmi hatások értékelésének, mely horizontális szempontként beépül minden, a célkitűzésekhez kapcsolódó projekt fejlesztésébe.